

V času komunističnega režima je v središču Ptuja stal večmetrski spomenik »narodnemu heroju« Jožetu Lacku (slikano leta 1967).

Umor Janeza Žampe

2. del

Ivo Žajdela

V spomin na »poslednji boj Slovenskogoriške Lackove čete« bo ob 70. obletnici v nedeljo, 5. avgusta, v spominskem parku Mostje prireditev pod imenom *Dan spoštovanja vrednot NOB na Ptuj*. Organizatorja sta ZB NOB Ptuj in MO Ptuj.

Medtem ko se bodo ptujski borci in mestni veljaki bratili na prireditvi in častili t. i. »Lackovo četo«, si mi pogledimo nadaljevanje pričevanja Janeza Žampe iz Levanjcev pri Ptuj, v katerem opisuje, kako so Lackovi partizani 6. avgusta 1942 vpričo njega v domači kuhinji umorili očeta Janeza Žampo. Ker nekateri vedo veliko povedati o tem, da na štajerskem ni bilo komunistične revolucije, se tudi iz tega partizanskega zločina natančno vidi, da je šlo za

»čisto« revolucionarno dejanje oziroma zločin.

»Poveljuje mi KP« Takole pripoveduje Janez Žampa:

»Zaradi močnega kurjenja je med tem časom tudi zmanjkalo drv. Mama je rekla nečaku Rudlu, da naj stopi po drva.

Osojnik mu je tudi rekel, da naj gre, Kostji Rešu pa dal ukaz, da ga naj pospremi in če bo začel bežati, ve, kaj ima storiti. Ko je Rudi stopil na prag, je zagledal s puško na rami Frasa iz Placarja

(kovača po poklicu). Drugega na poti od drvarnice do hiše ni videl. Ko sta se vračala, je Fras še vedno stal na stopnicah.

Večerja je bila kuhana. Vseh pet je sedlo k mizi, za ostalih devet pa sta mama in Justa pripravili žlice, nože, kruh in sklede s hrano. Osojnik je vse pripravljeno znosil ven na stopnice. Med večerjo je ata vprašal Osojnika: »Vse glih bi rad vedel, kako imaš to organizacijo urejeno, da če se bova kdaj srečala, da bom vedel, s kom se pogovarjam in kdo ti

poveljuje.« Osojnik: »Povem ti, da mi poveljuje KP in moramo obratovati z Nemci, domačimi kapitalisti in vsemi, ki so proti nam. Pri nas bo tak, kot je v Rusiji!«

Med večerjo je Osojnik tudi zahteval, da mu je mama nalila mleko v litrski lonec, iz katerega je potem pil mleko. Osojnik se je obrnil proti ati in ga vprašal, kolikokrat je bil na gestapu. Ata mu je odgovoril: »Franc, dobro veš, da je Čeh Johan z vami v sodelovanju in je bil aretiran. Moj brat Franček me je prosil, ▶

Janez Žampa kaže v kuhinji, kje mu je revolucionar Mirko Reš vpričo njega ustrelil očeta.

► če imam kake možnosti, da ga rešim. Naprosil sem si kolega iz prve svetovne vojne – trafikan-ta Lebna, ki se je dobro poznal z Reibenschuhom. In tako je Johan zdaj doma. Drugič pa sem bil na gestapi, ko so aretirali mo-jega svaka Toplak Jakoba, pri ka-terem imate vi svojo postojanko, in prav tako je tudi on danes na svobodi.« Osojnik ga je vprašal: »Kak pa to, da sta vidva z Lebnom takšna kolega?« Ata: »Franc vedi, da sva bila z Lebnom skupaj na fronti pri Doberdobi, in ko mu je v prvih bojnih vrstah odtrgalo nogo, sem ga na lastnem hrbtu plazeč se po prsih vlekel po ka-menju kakih 200 metrov, da so ga odpeljali in da je danes še živ. On tega ni nikoli pozabil. Sam sem se potem po prsih vlekel nazaj v strelski jarek. Takrat bi lahko bila oba mrtva.« Osojnik se je ozrl po ostalih, rekel pa ni nič.

»Jaz ne bon več kosija« Vinko Reš je tudi dejal: »Enkrat sem služil Nemcem, pa nikoli več, žal nam je, da si nismo pred raz-padom Kraljevine Jugoslavije priskrbeli več orožja.« Ata mu je na to odgovoril: »Vinko, zakaj si šel leta 1941 v Leobener delat, saj ste imeli doma obrt, ti pa si tak izučen za peka?« On mu je odgo-voril, da je to naredil po nalogu

partije, ker so se takrat morali pripraviti na revolucijo.

Čeh iz Cerkvenjaka je tudi izjavil, da se borijo zato, da bo imela vsaka gospodinja enako v tünki, ne pa ena več, druga pa nič. Ob tem pa je tudi udaril s puško po tleh. Ata ga je opozoril: »Fant, ne treskaj po tleh, ker ne veš, kaj je vojna, jaz sem bil štiri leta na fronti.«

Mama je med pogovorom tudi rekla Mirku: »Komaj leto dni je, kaj si bija pri nas.« On ji je odgo-voril: »Takrat sem pomagal očeti delati strel vod na štali. Potli pa smo tak šli v Kaufenberg.«

Mama je tudi Osojniku dejala: »Franc, dostikrat si priša k nam kosit, pa smo v toti kuhni sedeli, zdaj pa si priša pač tak, kak si.« Osojnik je odgovoril: »Johana, jaz ne bon več kosija.«

Ata je tudi dejal Osojniku, da je minilo že več kot mesec dni od takrat, ko sta se srečala v Doliču in se drug mimo drugega peljala s kolesi. Ata mu je povedal da ga je takrat pozdravil, on pa mu ni odzdravil. Osojnik mu je na to odvrnil: »Si to Nemcem pove-dal?« Ata: »Niti svoji ženi ne, pu-stil sem stvar pri miru, ker sma midva razčistla že pred štirimi leti.« Osojnik: »Na tisto najino srečanje res nisem dobil nobene-ga sporočila.«

Med vsem tem časom sem bil v kotu pod mizo. Kajti ko je padel strel na psa, sem skočil tja. Na mizi so bili škafi, zraven mene na tleh pa je bil tudi pastir Janko Plohl.

Mirko Reš je ustrelil Ko so se navečerjali, so vstali in dali roke ati in mami. Osojnik je rekel ati: »Se vidima.« Zapustili so vežo. V kuhinji smo ostali: ata na sredi-ni kuhinje, Rudi ob vratih, ki so vodile v kamro, mama ob vratih »štubla«, midva z Jankom pa pod mizo, Justa je bila tudi v kuhi-nji. Rudi je že bil namenjen, da bi šel zapret vrata. Zaslišali smo rožljanje na stopnicah. Nazaj v vežo je prišel Osojnik in močno zakričal: »Halo!« Že se je pojavil v kuhinji, pri vratih krušne peči ob »kumeni« pa Mirko Reš. Ata je stal na sredini kuhinje ob šte-dilniku. Reš je spregovoril: »No in torej.« Mirko Reš je ustrelil in ata je bil zadet v desni kolk. Pa-del je na levo stran k štedilniku na drva in se močno skrčil. Osoj-nik je stopil k luči (petrolejki) in jo ugasnil. Prižgali so baterije in začeli svetiti po očetu. Kostja Reš je spregovoril: »Poglejmo, je hin ali neje hin, da se nan nede po-taja kak ovi prekleti dat«. Nato je Mirko Reš obrnil puško na-vpično ati na desno ramo in dal

strel. Krogla je šla skozi ramo, prsi in srce in levo ramo razbi-la. Ata je bil v trenutku mrtev in močno je krvavel, Osojnik je prestopil dva ali tri korake na-zaj, vzel pištolo in dal tri strele, vendar ga z nobenim ni zadel. Vsi trije strelji so šli visoko nad očetom v steno.

Mama je začela hudo kričati: »Kaj delate? Kaj smo vam nare-dli? Franc, nikoli si nismo bili v sovraštvu, sosedi smo bili, kaj de-laš!« Mama je zbežala v »štubl« in močno kričala. Za njo je stop-il Osojnik s pištolo v roki in ji nastavljal pištolo na prsi. V tistem trenutku mu je dekla Justa odbi-la pištolo in stopila pred mamo. Mama mu je ponovno rekla: »Franc, kaj smo vam naredli?!« Osojnik: »Vsakega tistega bomo ubili, kateri se z Nemci pogo-varja. Mi bomo tudi vsaki nemški avto na cesti razstrelili in vse, kar je nemškega, pokončali!« Mirko Reš: »Nemci so nam hišo zažgali, ampak na hrbti nam bojo kame-nje nosili in hišo zidali.«

Petokraka, srp, kladivo Šli so v kamro, odprli tünko in si na-ložili mesa. V sobi je bila velika omara knjig. Precej teh knjig so pobrali in odnesli. Šli so v prvo sobo, v katero je zbežal Rudi. Ta je zaklical z močnim glasom:

»Lepo prosim, mene ne!« Ko sta mu je odgovoril, da naj mu bo, in je odšel. Moj oče je umrl okrog 22.30.

Ko so odšli, je Rudi šel za pret vrata. Justa je prinesla sveče. Prižgali smo svečo ob ati in smo molili rožni venec. Jaz sem objel ata. Ob njem sem sedel in med molitvijo zaspal. Ko sem se zjutraj zbudil, sem bil ves zalit z očetovo krvjo.

Ko je sonce vzhajalo in je bil že beli dan, smo odrglali vrata. Rudi je šel povedat k Zeleniku in k Urbanu na policijo, kaj se je zgodilo.

Psa so zunaj-obrnili na hrbet. Med tace so mu dali Hitlerjevo sliko in nanjo napisali: »Das ist der Bruder.« Na hišo so z rdečo kredo narisali petokrako zvezdo, srp in kladivo. Pod tem so napisali: »Borimo se za takšno življenje, kot ga imajo v Rusiji, in prav takšno oblast. Nemce in vse tiste, ki se z njimi družijo, pa čaka smrt.« To je bilo napisano v nemškem jeziku. Policisti so ugotovili, da naj bi bil to napisal Jože Lacko, kajti on je znal pisati tudi nemško.

Na stopnicah je bilo vseh devet žlic umazanih in vsa večerja je bila pojedena. Torej jih je bilo res 14.

Okrog 10. ure so prišli policisti. Imeli so slike Lacka, vseh treh Rešev, Čeha in številnih drugih. O drugih se nismo pogovarjali, kot samo o tistih, katere smo videli. Povedali smo, kaj smo se pogovarjali, kako so nastopali, skratka tako nekako, kot je tukaj zapisano.

Povojno nasilje 2. junija 1945 zjutraj okrog 5. ure so prišli knofci in so aretirali mojo mamo in jo zaprli v ptujske zapore. Ob aretaciji mame so opravili hišno preiskavo in pobrali številne knjige, ki so jih zbrali že moj dedek, ata in stric. Vzeli so tudi druge pomembne družinske dokumente. Nikoli več niso bili dostopni ne meni in ne moji mami.

Mama je bila v ptujskih zaporih deset dni. Po desetih dneh mučnega zasliševanja in raziskav so jo pogojno izpustili iz zaporov, s tem, da so ji odvzeli državljanske pravice.

Avgusta 1945 se je sestal odbor OF in napisal ponovno ovadbo

zoper mojo mamo in takrat je že delalo redno sodišče. Sodnik Kancler (s ptujskega sodišča) je poklical na zagovor mamo in mene. Sodnik nama je predal ovadbo in rekel mami, naj se vrne domov, pridno dela na kmetiji in spoštuje zakone, ovadba pa nima pravne podlage, da bi jo lahko doletela kakšna kazen.

Preganjanje žrtev Prve dni v januarju 1946 sva bila z mamo namenjena za izselitev iz države, verjetno je bil namen v sosednjo Avstrijo, saj so decembra 1945 nekaj družin izselili v Avstrijo. Skupine, ki so jo pripravljali za februar 1946, pa potem niso izselili. Neuradno je bilo pozneje slišati, da država Avstrija ni želela več sprejemati na silo izseljenih ljudi.

Do zaplembe premoženja ni prišlo, ker ni bilo dokazov, da bi

moja mama kaj zagrešila zoper takratno oblast.

Leta 1945, s 1. septembrom, ko se je začelo šolsko leto, so bili na Ptuj razpisani šolski oddelki za tiste učence in učenke, ki se med vojno v takratnih nemških šolah niso učili slovenskega jezika. Tudi jaz sem se prijavil v to šolo in napravil sprejemni izpit. Moral pa sem prinesiti potrdilo od krajevnega odbora OF, da soglašam, da grem v šolo. Tega potrdila mi na krajevem odboru niso izdali, ker mama ni imela državljanских pravic. Mama je dobila državljanske pravice aprila 1946, tako da na prvih državnih volitvah ni imela volilne pravice.

Leta 1949 so me aretirali. Hoteli so izvedeti, zakaj ne grem v kmetijsko obdelovalno zadrugo in kdo me je poklical, da tega nisem izpolnil. Zaslišala sta me udbovec Dolinar in policijski

načelnik Djuro. Ta imena so bila takrat v javnosti. Ničesar nisem priznal, a kljub temu so me dali na sodišče in me obsodili na 20.000 dinarjev kazni. Sojenje je potekalo v moji odsotnosti, ker sem bil takrat že na sluzenju vojaškega roka. Kazen sem moral poravnati.

Družina je bila vse do šestdesetih let v družbi manj vredna in odrinjena.

Tako je Janez Žampa iz Levanj v Slovenskih goricah opisal, kako so Lackovi partizani umorili njegovega očeta.

Lackova »četa« Leta 1942 se je na širšem ptujskem območju skoraj vse vrtelo – seveda kar se komunistov tiče – okoli ene osebe: Franca Osojnika. Lackovo »četo« so ustanovili člani ptujskega Okrožnega komiteja Komunistične partije Slovenije Mima Kovač - Barčka, Jože Lacko, Franc Kramberger in Franc Osojnik. To se je zgodilo aprila 1942 na Osojnikovi domačiji v Desencih, ko so se tam srečali trije bratje Reš na »posvetu« s člani komiteja. V povojni komunistični publicistiki beremo, da so takrat ustanovili »Ptujski vod«, ki so ga imenovali »Slovenskogoriška četa«, med ljudstvom pa se je uveljavilo ime »Lackova četa«. Ali natančneje: ker je šlo za skupnico komunističnih revolucionarjev (beri: kriminalcev), so si ta poimenovanja skupine po večini izmišljevali v neskončni povojni propagandi. Leta 1967, ob 25. obletnici »poslednjega boja Slovenskogoriške čete«, so v ptujskem *Tedniku* o tem pisali naslednje: »Skupino imenujejo arhivski viri Ptujski vod, partizani so jo po izjavi Zvonka Sagadina imenovali Slovenskogoriška četa, med ljudstvom pa se je udomačilo ime Lackova četa. Ime »četa« ni za skupino prikladno, saj je štela največ 10 partizanov in to le zadnji dan boja, ko sta v četo stopila člana okrožnega komiteja KP Jože Lacko in Franc Kramberger. Aprila je imela četa pet partizanov, maja in junija sedem, julija pa osem. Če štejemo k četi še tri fante, ki so se četi pridružili le pri napadih, je imela deset do enajst partizanov.«

Nadaljevanje prihodnjic

Krsta Janeza Žampe, ki so ga umorili komunistični partizani.

Leta 1972 je kmetijo Janeza Žampe (na sliki levo) obiskal komunistični politik Sergej Kraigher in dejal: »Ni mi vseč, da mi kažete kmetije avstro-ogrskega tipa!«